

SAKSBEHANDLER
Marit Vestvik
Monica Bache
Tove Elise Ihler

VÅR DATO
24.09.2021

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
20/10982-3

DERES REF.

DERES DATO

Se mottakerliste

Breie gård, gnr/bnr 136/1, 136/11 og 139/1, i Etnedal kommune – Vedtak om fredning

Breie gård. Foto: Innlandet fylkeskommune

Vi viser til utsendt fredningsforslag for Breie gård datert 13.03.2020 som har vært på høring hos berørte parter og instanser. På grunnlag av dette fattet Riksantikvaren følgende vedtak:

Vedtak

Riksantikvaren freder Breie gård gnr./bnr. 136/1, 136/11 og 139/1 i Etnedal kommune.

Fredningen gjøres med hjemmel i lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven) §§ 15 og 19, jf. § 22.

Omfanget av fredningen

Fredningen omfatter Breie gård med bygninger, tunstruktur, kraftverk og omkringliggende landskap som er opplistet og avmerket på kart nedenfor:

Fredningen etter kml § 15 omfatter:

På gnr/bnr 136/1 :

- Gamlebygningen, bygningsnummer 157967320 (AskeladdenID 216786-2)
- Låve, bygningsnummer 157967312 (AskeladdenID 216786-3)
- Utedo, bygningsnummer mangler (AskeladdenID 216786-5)

På gnr/bnr 136/11:

- Stabbur, bygningsnummer 157967339 (AskeladdenID 216786-4)
- Gulbygningen, bygningsnummer 157967355 (AskeladdenID 216786-1)
- Gårdssag, bygningsnummer 157967347 (AskeladdenID 216786-7)

På gnr/bnr 139/1:

- Kraftverk, bygningsnummer 157969102 (AskeladdenID 216786-6)

For bygningene:

- Eksteriør: fredningen av eksteriør inkluderer konstruksjon og hovedelementer som fasade (komposisjon), materialbruk, overflater overflatebehandling.
- Interiør: fredningen av interiør inkluderer konstruksjon som innvendige bærevegger og hovedelementer som planløsning og rominndeling, materialbruk, overflater og overflatebehandling
- Fredningen inkluderer bygningsdeler som vinduer, dører, gerikter, listverk, ildsteder, pipeløp over tak og detaljer som skilt og dekor mv.
- Fast inventar er fredet som del av interiøret.
 - Til fast inventar regnes blant annet
 - Veggfaste møbler
 - Vaskeservanter
 - Maskineri i kraftverket
 - Dører, ovner etc. som er midlertidig demontert.

- Demonterte bygningsdeler som er lagret på eiendommen som dører og ovner. Disse ligger lagret på låven.
- Større løst inventar:
 - Gamlebygningen:
 - Rødt, ådret skap i andre etasje av svalgang (rom 201)
 - Veggtafle med malt skrift i andre etasje av svalgang (rom 201)
 - Blått klesskap/lintøyskap i rom 203
 - Gulbygningen:
 - Taklamper (pendler) i rom 104, 105 og 106
 - Stabbur:
 - To melbøler (første etasje)
 - Gårdssag:
 - Sagbenk
 - Maskinhøvel
 - Kraftverk:
 - Taklampe
 - Flyttbar transformator

Fredningen etter kml § 19 omfatter:

På gnr/bnr 136/1 og 136/11:

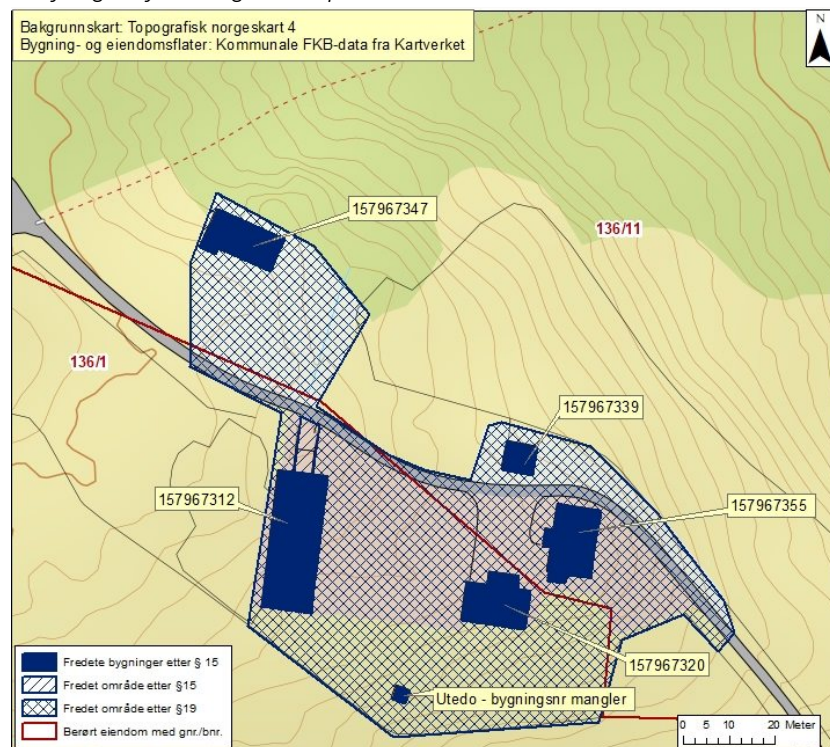
- Tun (AskeladdenID 216786-8)
 - Det fredete området omfatter tunet med tunstruktur, vegetasjon og siktlinjer.

På gnr/bnr 139/1:

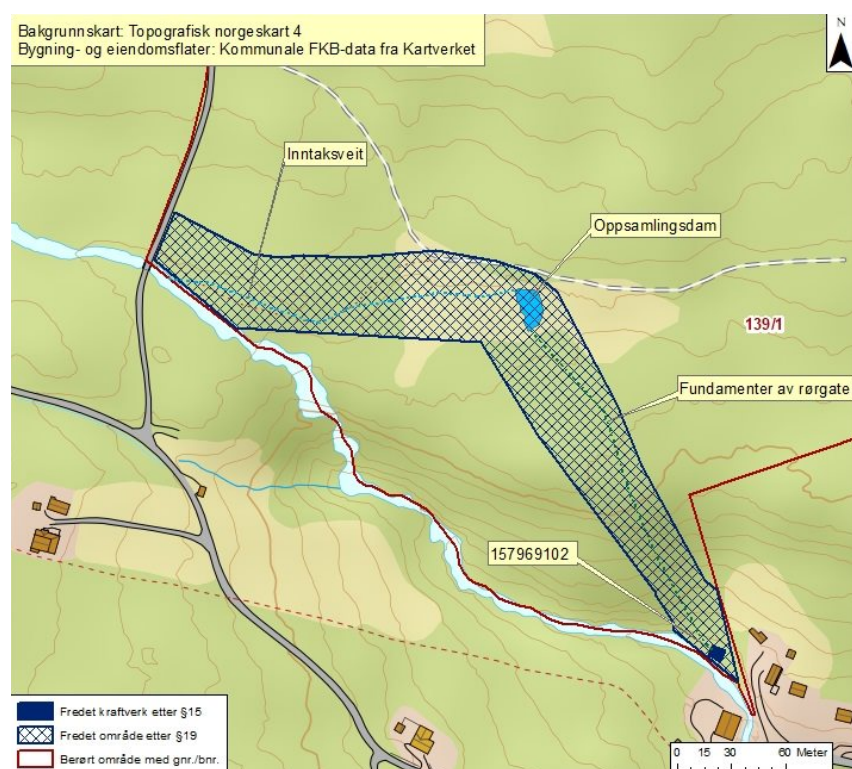
- Område ved kraftverk (AskeladdenID 216786-9)
 - Det fredete området rundt kraftverket omfatter vegetasjon/strukturer/siktlinjer

Områdene fredes for å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet og beskytter vitenskapelige interesser som knytter seg til dem.

Omfang av fredningen vist på kart:

Breie gård med bygninger og tun

Kraftverket med området rundt: spor etter veit, oppsamlingsdam og rørgatetrase.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen etter § 15

Formålet med fredningen er å sikre og bevare Breie gård som et kulturhistorisk og arkitektonisk viktig eksempel på et selvforsynt fjell-/skogsgårdsanlegg med bygninger med stor tidsdybde og ulike funksjoner som gårdssag og kraftverk. Breie gård viser på en god måte både helhet, bredde og kompleksitet som var essensielt på en tradisjonell gård i et stort skogslandskap i Innlandet.

Fredningen etter § 15 skal bidra til å:

- sikre at kulturhistoriske og arkitektoniske verdier ved kulturminnet bevares
- sikre kulturminnet som kilde til kunnskap
- formidle bredden i den historiske samfunnsutviklingen gjennom geografisk, tidsmessig, næringsmessig, funksjonell og sosial kontekst gården inngikk i
- bevare kulturminnets opprinnelige og eldre strukturer/konstruksjoner/elementer/vegetasjon, og senere tilføyelser som har en selvstendig verdi som representant for en historisk utvikling
- bevare kulturminnets eksteriør
- bevare kulturminnets konstruksjon og rominndeling
- bevare fast inventar som en integrert del av byggverket
- bevare større løst inventar som spesifisert i omfanget
- sikre den innbyrdes/funksjonelle sammenhengen mellom byggverkene/hovedelementene
- sikre at den visuelle og funksjonelle sammenhengen mellom uteområdet og byggverkene opprettholdes
- sikre at spor etter industriell virksomhet som er av historisk, teknologisk, sosial, arkitektonisk eller vitenskapelig verdi bevares.
- Sikre at bygningenes arkitekturhistoriske verdi bevares. Bygningens hovedstruktur og arkitektoniske uttrykk skal bevares. Detaljering i fasade, opprinnelige/eldre vinduer og dører, materialbruk og overflater skal opprettholdes.

Formålet med fredningen etter § 19

Fredningen av området rundt kulturminnene som er fredet etter kulturminnelovens § 15 skal bidra til å:

- bevare virkningen av kulturminnet i miljøet og landskapet det ligger i
- beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til kulturminnet
- opprettholde den funksjonelle, estetiske og strukturelle sammenhengen mellom bygningene på Breie gård, som er fredet etter § 15, og tunstrukturen som de er en del av
- opprettholde den funksjonelle, estetiske og strukturelle sammenhengen mellom kraftverket og landskapet det inngår i. Kraftverket ble forsynt med vann via en rørgate som ledet vann fra en oppsamlingsdam, som igjen fikk vann fra en inntaksveit som førte

vannet fra elva. Rørgata er borte, men fundamenter står igjen, og området fredet etter § 19 viser hvordan landskapet la til rette for et kraftverk her.

- opprettholde vegetasjon og strukturer i området som er viktig for opplevelsen av og forståelsen av plasseringen til kulturminnene i miljøene

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

For kulturminnet fredet etter § 15:

Kulturminnet skal behandles og forvaltes på en slik måte at de kulturhistoriske og arkitektoniske verdiene det representerer blir ivaretatt.

Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med materialer og metoder som er i tråd med bygningens egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.

Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates i særlige tilfeller under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten.

Det er ikke tillatt å foreta inngrep i de fredete kulturminnene. Med inngrep menes:

- Å rive, flytte, bygge om, endre, forandre materialer eller farger eller foreta andre endringer som går lenger enn vanlig vedlikehold.
- Å skifte ut bygningselementer, konstruksjonselementer, materialer eller forandre overflater
- Å skade eller fjerne fast inventar
- Å permanent fjerne fra byggverket større løst inventar som inngår i fredningen
- Å permanent fjerne demonterte bygningsdeler eller konstruksjonsdeler fra eiendommen
- Å permanent fjerne teknisk utstyr eller maskineri fra bygningen/eiendommen

For kulturminnet fredet etter § 19

Området rundt kulturminnene fredet etter § 15 skal behandles og forvaltes på en slik måte at de kulturhistoriske, bygningshistoriske og arkitektoniske verdiene blir ivaretatt - både opplevelsesverdier og vitenskapelig kildeverdi.

Innenfor det fredete området skal det ikke foregå virksomhet som kan motvirke formålet med fredningen. Med virksomhet menes:

- alle former for ny bebyggelse
- rive, flytte, skade, fjerne eller bygge om på konstruksjoner/objekter/strukturer som er viktig for opplevelsen av det fredete kulturminnet
- etablering og utvidelse av vei eller parkeringsplass
- transport og plassering av konstruksjoner av permanent/midlertidig karakter
- oppsetting av gjerder og skilt
- endring av strukturer, konstruksjon eller belegg

- g) planering, utfylling/tildekking, uttak av masser, graving i grunnen, grøfting, og andre landskapsinngrep
- h) nydyrking eller markslagsendring
- i) avfallsplassering
- j) fradeling eller bortfeste av grunn til virksomhet nevnt i punktene over

Fredningen er ikke til hinder for oppføring av en ny bygning på tidligere fjøstomt, noe som vil gjenskape opprinnelig tunstruktur. Ny bygning må tilpasses de øvrige bygningenes egenart og arbeidet må skje i samarbeid med fylkeskommunen.

Følger av fredningen

Lovhenvisning

Når det gjelder behandlingen av fredete kulturminner, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17 og 18 samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg. Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre bygningselementene og detaljer som listverk, gerikter og overflatebehandling. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises til Riksantikvarens informasjonsark.

<https://www.riksantikvaren.no/veileder/bygningar-og-anlegg-samling-av-informasjonsark/>

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven § 15a. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.

Økonomisk tilskudd

Det er anledning til å søke fylkeskommunen om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider.

Dersom det etter kulturminnelovens § 15a blir gitt dispensasjon med vilkår som virker fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen, jf. § 15a annet ledd.

Fylkeskommunen kan gi opplysninger om frist for innsendelse av og krav til søknad.

Kort karakteristikk av kulturminnet

Breie er en karakteristisk gård med lange tradisjoner og med beliggenhet i innlandets skogslandskap. Breie gård ligger i Etnedal kommune i Innlandet fylke. Gården ligger på en høyde omringet av åpne driftsflater som enger, beitemark og åkre. Gården ligger åpent og fritt i landskapet på en høyde litt vest for kommunesenteret Bruflat, som ligger nede i dalbunnen. Kongevegen passerer gården på baksiden mot skogen. Gården ligger på rundt 700 m.o.h, med bredt utsyn over dalsiden og har et åpent landskap preget av enger og beitemark på nedsiden. Navnet "Breie" betyr brei eng, og den dyrkede marka ligger nært inntil tunet, på sørøstsiden. På tunet står det to våningshus (gamlebygningen og gulbygningen), en driftsbygning, et stabbur og en utedo. Utenfor tunet ligger et saghus, og 1,4 km i luftlinje i østlig retning ligger et kraftanlegg som hører til gården.

På gården finnes det i dag bygninger fra 1700-tallet og fram til begynnelsen av 1900-tallet. Gården har også hatt eget sagbruk og kraftverk.

Bygningene på gården er preget av ulike stiler og byggeskikker som er tilført gjennom ulike perioder. Bygningene viser endringer i stil og byggeskikk gjennom et spenn på to hundre år. Gården ble fra midten av 1900-tallet drevet fra bureisingsbruket Breidal som ligger på nedsiden av gården, og Breie som gård var da ikke i ordinær drift og bruk. Bygningene fikk derfor stå urørte med sine særegne uttrykk fra de ulike epokene.

For nærmere beskrivelse av kulturminnet vises det til vedlagt dokumentasjon.

Begrunnelse for vedtaket

Kulturminne fredet etter kulturminneloven § 15

Breie fredes fordi det er en god representant som skogsgård i innlandet og har både skog- og jordarealer. Bygningene viser endringer i stil og byggeskikk gjennom et spenn på to hundre år, og representerer de fleste av funksjonene gården har hatt. Gamlebygningen har tydelige stiltrekk fra sveitserperioden, men selve bygningen er vesentlig eldre. Det nyere våningshuset, «Gulbygningen» er fra 1925, og ble oppført i gjennomført jugendstil. For øvrig omkranses tunet av et stabbur med trekk fra 1700-tallet, en låvebygning og en utedo, som alle har sine særtrekk og arkitektoniske kvaliteter. Gården ble fra midten av 1900-tallet drevet fra bureisingsbruket Breidal, som ligger på nedsiden av gården, og Breie som gårdstun var da ikke i ordinær drift og bruk. Bygningene fikk derfor stå forholdsvis urørte med sine særegne uttrykk fra de ulike epokene, og slik framstår Breie i dag som et anlegg med høy grad av autenticitet.

Nordvest for tunet ligger et saghus som er omfattet av fredningsforslaget. Dette er den eldste intakte gårdssaga som er bevart på Breie, og den ble oppført på starten av 1900-tallet. Gårdssaga viser hvor viktig skogen har vært som ressurs til garden.

Breie har også et eget elektrisitetsverk; Breie lysverk, som stod ferdig i 1921-22. Kraftverket var i drift til 1957, og har fremdeles inventaret og interiøret relativt intakt. Til anlegget hører spor etter veit, dam og rørgatetrasé som ligger innenfor fredningsområdet etter § 19.

Den tekniske utviklingen knyttet til både kraftverk og sagbruk vurderes til å være en vesentlig del av historien til Breie. Gården var tidlig selvforsynt med strøm, og forsynte også resten av grenda i pionertiden til vannkraftverkene.

Område fredet etter kulturminneloven § 19

Det er nødvendig med en områdefredning rundt bygningene i gårdsanlegget for å beskytte virkningen av det i miljøet. Bygningene er plassert i et åpent firkanttun og fredningen av området etter § 19 beskytter og viser sammenhengen mellom bygningene på gården plassert på en høyde i landskapet. Denne tunformen ble noe svekket da den østre fløyen av låven ble revet. Nord og øst for tunet er det dyrket mark, mens det mot sør og vest er innmarksbeite. Lengre mot vest og nord omkranser granskogen gården. Den gamle Bergenske Kongeveg passerer nord for tunet, og var tidligere gårdsveien til Breie når en kom fra Bruflat, før ny vei ble etablert i 1907. Denne kommer opp sørfra og svinger seg elegant opp den siste kneika sørvest for tunet før den krysser tunet og fortsetter innover i utmarka til gården. Dette er en eldre, lokal ferdselsåre. Siste del av adkomstveien til Breie er senere lagt om og kommer i dag inn på tunet fra nord.

Det er også nødvendig med en områdefredning rundt og på oversiden av kraftverket. Kraftverket ligger ved Berget, på nordsiden av Fjellselvi, et par hunder meter nedenfor Liafossen, like ved der Fjellslinna krysser elva. Ovenfor kraftverket er ei bratt, skogkledd li. I dette området ligger også spor etter inntaksveit, oppsamlingsdam og fundamenter etter rørgate fra dammen til kraftverket. Disse sporene viser hvordan landskapet la til rette for kraftverkets plassering nettopp her og fredningen etter § 19 har som hensikt å beskytte denne sammenhengen.

Tilstand

Det er gjennomført flere tilstandsregistreringer av kulturminnet, og på vedtakstidspunktet har kulturminnene på Breie gård følgende tilstandsgrad:

- Gulbygningen: TG 2
- Gamlebygningen: TG 3
- Låve: TG 2
- Stabbur: TG 2
- Utedo: TG 1
- Gårdssag: TG 2
- Kraftverk: TG 3

Tilstandsregistreringene er gjennomført i flere omganger blant annet i forbindelse med utbedring/istandsetting av bygningene. Tilskudd er gitt i flere omganger til istandsetting av bygningene i løpet av tiden de har vært under fredingsprosess.

Alle bygningene på Breie hadde relativt store vedlikeholdsbehov da de nye eierne overtok i 2009/2013. Fra og med våren 2013 ble tunet på Breie rigget og tatt i bruk som praktisk læringsarena for etter- og videreutdanningskurs i teknisk bygningsvern og restaurering i regi av Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST) og Oppland fylkeskommune. Et omfattende sikrings- og restaureringsarbeid ble påbegynt med dedikerte håndverksstudenter som utøvere, under kyndig veiledning. Særlig gamlebygningen og stabburet ble grundig gjennomgått og oppmålt som grunnlag for planlegging av videre tiltak. Sammenraste fundamentener på Gamlebygningen ble satt i stand og de første utskiftninger av råteskadet tømmer i laftekonstruksjonen ble foretatt. Samtidig ble stabburet jekket til rett nivå og fundamentpunkter skiftet eller stabilisert. Tømmer i rett dimensjon og kvalitet til det videre arbeid ble plukket ut og avvirket fra gårdens egen skog. Utvalgte stokker ble skjært på sagstilling til nye kledningsbord på stabburet der de gamle var tæret ned. Gulbygningen ble kartlagt med hovedfokus på radonproblematikk og varmetap/energiøkonomisering.

Enkelte av tiltakene på Gamlebygningen er senere ferdigstilt mens prosessen med utskifting av råteskadet virke i konstruksjonen har fortsatt i andre deler av bygningen. Glassverandaen er langt på vei ferdig restaurert, inkludert kitting av samtlige glassfelt.

Istandsettingsarbeidene på stabburet ble ferdigstilt vinteren 2018-19. Utedoen ble også ferdig istandsatt i løpet av 2019. I Gulbygningen er det gjennomført tiltak for å senke radonverdiene, samt utprøvende etterisoleringstiltak i utsatte soner.

Arbeider på gamlebygningen som fortsatt gjenstår er omlegging av skifertaket, restaurering av vinduer, stabilisering og gjenoppbygging av innvendig kjellermur, gjenoppmuring av utruste partier på utvendig mur, utbedring av kjellerdør til jordkjelleren tilknyttet kjøkkenhagen, istandsetting av ildsteder, samt innvendige arbeider. Tiltakene på gammelbygningen er utført med mål om at en etter hvert kan ta bygningen i bruk selv om mange tiltak gjenstår.

Målet for istandsettingen av Gamlebygningen er at bygningen kommer på teknisk vedlikeholds nivå, noe som vil gjøre bygningen brukbar for enklere formål. Det skal ikke gjøres tiltak som etterisolering eller standardheving for å gjøre bygningen til en fullverdig bolig. De samme prinsippene gjelder også for de andre bygningene, bortsett fra Gulbygningen. I og med at Gulbygningen er familiens bolighus, planlegges det ytterligere tiltak for å forbedre bygningens egenskaper når det gjelder trekk og varmetap.

Det er til nå ikke utført istandsettingstiltak på låven, gårdssaga og kraftverket. Låvebygningen vurderes til å være i relativt god teknisk stand, men det er behov for drenering av fuktig grunn og etablering av takrenner. Gårdssaga har kun behov for ettersyn og utbedring av fundamentpunkter. På kraftverket er skadeomfanget så stort at det vil være behov for betydelige tiltak, og da etter en helhetlig plan.

Økonomiske konsekvenser for staten

Etter kulturminnets art, størrelse og overordnede tilstandsgrad vil det ikke innebære vesentlige økonomiske merkostnader for staten å frede Breie gård. Det er gjennomført istandsettingstiltak for flere av bygningene, men kraftverket og gamlebygningen som har TG3 gjenstår. Det er tett samarbeid og

dialog mellom eier og fylkeskommunen om videre sikring og istandsetting av bygningsmassen. Deler av istandsettingen har foregått som kurs og læringsarena for restaureringshåndverkere i regi av NTNU (tidligere Høgskolen i Sør-Trøndelag) og har hatt betydning for kompetanseheving og kunnskapsutvikling. Slik sett har prosessen rundt fredningssaken med istandsetting, kompetanseutvikling og kursvirksomhet/formidling hatt en direkte samfunnsnytte.

Riksantikvarens myndighet

Det følger av kulturminneloven § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg, eller deler av dem, av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling mv etter kulturminneloven av 9. februar 1979 § 12 nr.1.

Eiendomsforhold

Eiendommene gnr./bnr. 136/1 og 136/11 eies av Inger Toril Holte Breien, og gnr./bnr. 139/1 eies av Anne Marie Mæhlum, Ida Mæhlum og Olav Mæhlum.

Naturmangfoldloven

Som en del av saksutredningen skal det gjøres en vurdering av om vedtaket vil ha innvirkning på naturmangfoldet. Dette følger av naturmangfoldloven §§ 8-12, jf. § 7.

Det er gjort søk i Artsdatabankens Artskart og Miljødirektoratets Naturbase for å sikre at beslutningen bygger på tilstrekkelig kunnskap. Innenfor det fredete arealet er det ingen registrerte truede arter eller naturtyper. Ved den tidligere dammen ovenfor kraftverket er det funnet bakkesøte, som har status som nær truet. Fylkeskommunen finner at fredningen ikke vil påvirke naturmangfoldet i negativ retning.

Riksantikvaren støtter fylkeskommunens vurdering.

Plan- og bygningsloven

Områdene er avsatt til LNF (landbruks-, natur- og friluftsområder) (PBL2008 § 11-7 nr. 5) i kommuneplanens arealdel for 2019-2029, vedtatt 12.09.2019.

Bakgrunnen for fredningssaken

I Etnedal kommune er det ingen fredede bygninger fra før, og ellers i distriktet er det også få bygninger omfattet av fredning. Noe av bakgrunnen for fredningen var derfor et ønske om å styrke distriktets representasjon av fredede bygninger og kulturmiljøer. Breie skilte seg ut som en aktuell kandidat ettersom gårder viser en sammensatt historie hvor ulike deler av ressursgrunnlaget, som skog og vannkraft, har blitt utnyttet utover tradisjonell gårdsdrift. Dette er karakteristisk for området, samtidig

som Breie er unik ved å ha godt bevarte spor etter denne sammensatte virksomheten. I tillegg er Breie et rikt anlegg med bygningsmessige kvaliteter, og eiere med en positiv holdning til kulturminnevern.

Ved varsel om oppstart i 2014 ble det varslet for fredning av de to våningshusene, stabbur, utedo, låve, gårdssag og kraftverk etter kulturminneloven § 15. Det ble avsatt større og mer skjematiske områder enn de nå foreslåtte for fredning etter § 19. Bakgrunnen for dette var å sikre at tilstrekkelige områder rundt bygningene og sporene i landskapet var avsatt for fredning. Gjennom arbeidet med fredningssaken, er det utarbeidet mer naturlige og hensiktsmessige avgrensninger av de foreslått fredete områdene.

Sakshistorikk

Kontakt med eier i fredningssaken

Det har siden varsel om oppstart og siden dagens eier flyttet inn på gården vært en tett dialog underveis i den tiden fredningssaken har vært under arbeid. Det har også vært et tett samarbeid om istandsettingsprosjektene, der anlegget også har vært arena for håndverkerutdanningen. Fylkeskommunen har samarbeidet med Høgskolen i Sør-Trøndelag om. Fredningssaken ble startet opp i 2014.

Melding om oppstart av fredningssak

Melding om oppstart av fredningssak ble, i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 1 meddelt grunneiere, naboer, kommunen, fylkesmannen, Riksantikvaren, Valdresmusea og Fortidsminneforeningen avd. Oppland, i brev av 09.10.2014. Samtidig ble oppstartsvarselet kunngjort i avisene Valdres og Oppland Arbeiderblad.

Det kom inn i alt én merknad til melding om oppstart av fredningssak. Merknaden er her kort gjengitt med fylkeskommunens kommentarer:

Merknad fra Fylkesmannen i Oppland 10.12.2014:

Fylkesmannen ser det som positivt at bygningene blir ivaretatt og har ingen merknader til fredning av selve bygningene. Når det gjelder det arealet som er vist rundt bygningene som det kan bli eventuelle restriksjoner på så synes dette noe skjematisk utlagt. Når det gjelder tunet på Breie så ser det på flybilde ut til at det er fulldyrka nesten helt inntil tunet på nord og østsiden av vegen som passerer gjennom tunet. På markslagskartet er det vist både fulldyrket og overflatedyrket areal på området. Rundt tunet på sør og vestsiden er det angitt delvis overflatedyrket og delvis innmarksbeite. Fylkesmannen ser det som viktig at jorda rundt tunet fortsatt kan drives normalt sjøl om noe av arealet fredes. Særlig viktig er det for den delen av arealet som er fulldyrket.

Når det gjelder arealet rundt kraftstasjonen så er det vist et skogareal på 40-45 daa. Det er ikke sagt noe om hva slags begrensninger som er tenkt på området, men Fylkesmannen mener at arealet som eventuelt skal ha noen restriksjoner, må reduseres vesentlig. Arealet fra høydekote ca. 600 moh. og ned til kraftverket er bratt og utgjør ca. 11 daa. Dette vil antagelig dekke hele landskapsrommet bak kraftverket sett fra fv. 235/Fjellslinna og vil dekke området opp til Liafossen hvor rørgate og kanal har gått. Vi antar at dette bør være mer enn tilstrekkelig areal for sikre kraftverket. Skogarealet ovenfor 600 moh. og som er vist som aktuelt fredningsområde i medhold av kulturminneloven § 19 bør fortsatt forbeholdes skogproduksjon.

Fylkeskommunens behandling av merknad:

Som nevnt i bakgrunnen for fredningen, var områdene først avsatt for fredning skjematiske og begrunnet i å sikre at tilstrekkelige områder rundt bygningene og sporene i landskapet. Gjennom arbeidet med fredningssaken, er det utarbeidet mer naturlige og hensiktsmessige avgrensninger av de foreslått fredete områdene.

Når det gjelder tunet, er nå foreslått områdefredning begrenset til «bebygd areal» og «annet markslag», jfr. markslagskart, med unntak av et lite areal rett sør for tunet. Dette arealet er definert som dels «overflatedyrka jord» og dels «innmarksbeite», men i praksis følger avgrensningen eksisterende gjerde mellom tun/hage og innmarksbeite.

Når det gjelder område ved kraftverk, er foreslått fredning nå begrenset til områdene hvor inntaksveit, dam og rørgate har vært, med sikringssoner, samt et areal rundt selve kraftverksbygningen, avgrenset av elva og eiendomsgrense mot sør og øst.

Fredningsforslag på offentlig ettersyn

Innlandet fylkeskommune utformet deretter et fredningsforslag på bakgrunn av melding om oppstart og den innkomne merknaden. Dette ble 13.03.2020 sendt på høring til berørte parter, jf. kulturminneloven § 22 nr. 2. Samtidig ble det kunngjort i avisene Valdres, Oppland Arbeiderblad og Norsk lysingsblad at fredningsforslaget var lagt ut til offentlig ettersyn i Etnedal kommune og Innlandet fylkeskommune.

Det ble gitt en frist til 01.05.2020 til å komme med merknader. Det kom inn i alt 3 merknader til fredningsforslaget. Merknadene er her kort gjengitt med fylkeskommunens kommentarer:

Merknad fra Kjell Bakken

Merknaden støtter fredningen av Breie gård i Etnedal kommune og ønsker lykke til med videre prosess.

Fylkeskommunens behandling av merknad:

Fylkeskommunen tar merknaden til orientering.

Merknad fra Inger Toril Holte Breien og Fredrik Holte Breien:

Dagens eiere har sendt to innspill, der det ene innspillet går på konkrete endringer som bør gjøres i dokumentene som følge av feil opplysninger med videre og hvilke spørsmål og temaer som er viktige for de som eiere. Det andre innspillet går på hva eierne ønsker at skal tas med og ikke i fredningssaken. Innspillene er mottatt 01.05.2020 og 05.05.2020, samt i møte med fylkeskommunen 28.04.2020. Fylkeskommunen redegjør nedenfor kort om de to innspillene:

Innspill 1:

Eier ser det som positivt at fylkeskommunen og Riksantikvaren ser kulturminneverdiene på Breie, og at en gjennom en fredning ønsker å være med på å ta vare på tunet for fremtiden. Familien påpeker betydningen av at de har behov for å gjøre tilpasninger til det livet de lever på gården, og vektlegger betydningen av at dette skal være komfortabelt og miljøvennlig.

Hvilke behov det er nødvendig å ivareta og som en må finne løsninger for vet man ikke alt om i dag, men det er viktig at Breie i dag og i fremtiden er et sted som folk vil ta vare på og bo på. Eierne påpeker betydningen av å ha en god dialog med forvaltningen slik at man i fellesskap kan finne gode løsninger. Det er viktig for eierne at behovene man har for å kunne bo funksjonelt er ivaretatt og at dagens eiere og fremtidiges behov kan gå sammen med kulturminneverdiene.

Spørsmålene og temaene som eier trekker frem i innspillet sitt omhandler videre istandsettingsarbeider og problemstillinger knyttet til dette, samt også behovet for videre utvikling av anlegget og tanker om hvordan dette skal løses. I dette nevnes blant annet taket på gulbygningen og utfordringer med dette i vinterhalvåret, gulbygningens glassveranda mot øst og en rekonstruksjon av denne, ytterkledningen på gulbygningen og behovet for vindtetting av bygningen og takrenner og behovet for dette. Innvendig i gulbygningen trekkes gulvene og overflatebehandling av disse, samt behovet for gulvvarme frem.

Eier påpeker videre behovet for dialog om garasje og plassering av denne, uteplass i et krevende landskap, drivhus i hagen, alternativ bruk av sagbygningen og diverse tiltak ute i tunet. Det er også behov for flere tiltak med graving, for å få en bedre drenering rundt flere av husene.

Innspill 2:

Eier spiller også inn at de ønsker at saga og området rundt denne skal tas ut av fredningsforslaget, slik at fredningen begrenses til tunet. Det spilles inn at arealet er verdifullt, og at det kan være driftssenter på gården her. De ønsker at en fredning av saga og arealet rundt ikke skal være til hinder for dagens eier eller fremtidige generasjoner. Det uttrykkes derfor et ønske om at arealbehovet til dagens og fremtidige eiere går foran og at saga med område rundt tas ut av fredningen.

Fylkeskommunens behandling av merknad:

For innspill 1:

Fylkeskommunen tar innspill om feil opplysninger i dokumentene til etterretning, og har etter beste evne rettet disse opp.

Innspill om hva eierne ser for seg fremover er man allerede i dialog med eierne om, og fylkeskommunen vurderer at disse innspillene best løses gjennom en god dialog og prosess og ikke i fredningssaken. Innlandet fylkeskommune ser det som viktig at man sikrer vernehensynene og fredningsformålet samtidig som en tilrettelegger for bruk. Dette fordrer en god dialog om tiltak og endringer, slik at det ikke gjennomføres tiltak som er til forringelse for formålet med fredningen, og det er positivt at eier allerede nå som innspill til fredningssaken signaliserer tydelig hvilke behov og utfordringer de ser i den kommende tiden.

Fylkeskommunen vurderer at det å innarbeide disse innspillene i fredningsvedtaket vil gjøre det mer krevende for dagens og kommende eiere å forvalte eiendommen på en god måte, da bestemmelsene vil måtte bli enda mer spesifikke, og kanskje gjøre det mer krevende med en dynamisk utvikling hva angår bruk, drift og utvikling på gården. Fylkeskommunen anbefaler at man opprettholder god og tett dialog og at man gjennom dette ser på innspillene i fellesskap og gjennom dette finner gode løsninger.

Vi har også spilt inn at en forvaltningsplan, som kan inneholde en mulighetsstudie, kan være aktuelt nettopp for å se på disse problemstillingene og for å få en langsiktig plan, som det vil være enklere for eier å planlegge ut fra. En slik plan/studie kan man rullere og endre, noe en ikke kan med fredningsvedtaket. Dette er en tilnærming som har kommet opp som del av høringsrunden på fredningssaken.

For innspill 2:

Den 14.05.2020 avholdt fylkeskommunen en befaring og møte med eierne for å se på dette innspillet. I denne befarings/møtet ble det redegjort for bakgrunnen for sagas betydning, samt hvordan denne og kraftverkets betydning er for anlegget som helhet og nasjonalt viktig

kulturminne. Fylkeskommunen redegjorde videre for at det nettopp er dette som gjør at Breie fredes, det at gården er en god representant for hvordan ressursgrunnlaget er utnyttet ved en gård, der tilgangen på åkerlandskap er begrenset. Breie med kraftverk og sagbruk viser på et eksemplarisk vis hvordan skogen og vannet som ressurser har vært avgjørende for å livnære seg her i et høyereliggende strøk i Innlandet. Det kom også frem på befaringen at saga ble oppført for å gjennomføre oppføringen av Gulbygningen, noe som etter fylkeskommunens vurdering ytterligere styrker dennes verdi og betydning for anlegget.

Gjennom befaringen og dialogen med eier har man kommet til enighet om at fredningen av saga og området rundt opprettholdes i det videre, slik som det er vist i høringsforslaget.

Kommunens politiske behandling og vedtak

Forslag om fredning og innkomne merknader ble oversendt Etnedal kommune i brev av 18.05.2020, jf. kulturminneloven § 22 nr. 3. Kommunestyret behandlet saken den 28.05.2020 som sak PS 37/20 og fattet følgende vedtak:

Etnedal kommune ser positivt på at eit gardsbruk som Breie blir løfta fram som eit kulturmiljø av nasjonal verdi, og sluttar seg til fredingsforslaget, med følgjande kommentarar:

Grunngjevinga for freding (punkt 1.5) bør vise tydelegare kva Breie representerer i forteljinga om det norske samfunnet, og korleis fredinga følgjer opp Riksantikvaren sin fredingsstrategi. Formålet med fredinga (punkt 1.1) er mellom anna å sikre kulturhistoriske og arkitektoniske verdier, og at kulturminna skal bevarast som kjelde til kunnskap. Ein del av formålet bør også vera å legge til rette for at Breie gard skal vera ein ressurs i framtida, med bruk som blir tilpassa kulturminna.

Innlandet fylkeskommunes merknader til kommunestyrets behandling og vedtak

Fylkeskommunen ser det som positivt at kommunen gir en grundig vurdering av saken og gir et fyldig innspill til saken. Momentene i innspillet skulle gjerne vært sendt inn som høringsinnspill, slik at prosessen rundt disse kunne blitt håndtert som dette.

Fylkeskommunen valgte bevisst å legge kommunestyrebehandlingen av fredningssaken til etter høringsperioden, slik at kommunen også skulle bli orientert om andre høringsinnspill. Vi beklager at vi ikke konkret oppfordret kommunen til å komme med høringsinnspill. Når det gjelder de innspillene som gis i saksframlegget vil Fylkeskommunen kort kommentere disse nedenfor.

Kommunens saksframlegg

Kommunen ser positivt på at et gårdsbruk som Breie blir løftet frem som et kulturmiljø av nasjonal verdi, og trekker frem at det ikke er byggeskikk alene, eller enkeltfunksjoner som er

viktige, men helheten ved anlegget. Kommunen savner en grundigere begrunnelse i forslaget til fredning, da de opplever at dokumentet har en beskrivende form.

Dokumentasjonsvedlegget fremheves som fyldig og grundig, men kommunen ønsker at mer fra dette skulle vært med i forslaget til fredningsvedtak. Videre ønsker kommunen en grundigere redegjørelse for hvordan fredningen følger opp Riksantikvarens fredningsstrategi, og hvilken rolle Breie har sammenlignet med andre fredete anlegg i Innlandet og Norge. Kommunen vurderer at en slik poengtering vil styrke fredningsdokumentet og også lette fremtidige vurderinger av dispensasjonssøknader.

Kommunen hadde også gjerne sett at fredningsdokumentet sier noe om tilrettelegging for bruk og verdiskapning. Kommunen mener at en del av formålet bør være og også legge til rette for at Breie skal være en ressurs i fremtiden, med bruk som tilpasses kulturminnene. Kommunen ønsker også å være en viktig bidragsyter i formidlingen av anlegget for både innbyggere og tilreisende, gjennom en god dialog med eiere om skilting med videre.

Kommunen slutter seg til fredningsforslaget, men har kommentarer til begrunnelsen, da de ønsker en tydeligere beskrivelse av Breies rolle i fortellingen om det norske samfunnet, og om hvordan fredningen følger opp Riksantikvarens fredningsstrategi. Videre ønsker kommunen at en del av formålet bør være å legge til rette for at gården skal være en ressurs i fremtiden, med bruk som tilpasses kulturminnene.

Fylkeskommunens merknad

Innspillet om hvilke opplysninger som gis hvor i dokumentene tas til orientering.

Fredningsforslaget er utarbeidet på bakgrunn av maler fastsatt av Riksantikvaren. Malene skal sikre en likebehandling og forutsigbarhet for alle berørte parter i en fredningssak, uavhengig av fylke og sak.

Fylkeskommunen har forståelse for kommunens innspill, men tar ikke dette til etterretning, da hovedstrukturen i dokumentene allerede er lagt gjennom gjeldende malstruktur.

Fredningsforslaget skal være kort og presist med bestemmelser og retningslinjer, mens vedleggene inneholder opplysninger som i større grad kommer til anvendelse i de skjønsmessige vurderingene som blant annet er knyttet til tiltak og utførelse. Det gjøres derfor ikke endringer i oppsettet av fredningssakens dokumenter.

Oppland fylkeskommune varslet oppstart for fredningssaken for Breie i 2014. Av ulike årsaker har det tatt lang tid å ferdigstille den, og fredningssaken anses nå som gammel. Helt siden fredningsstrategien fra 2015 kom har Riksantikvaren vært tydelige på at saker fra før 31.12.2014 skal ferdigstilles så raskt som mulig. Fylkeskommunen har ikke vektlagt fredningsstrategien så tungt i forslaget til fredning som det kommunen etterlyser, da oppstart ble varslet før denne trådte i kraft. Etter vår vurdering er ikke fraværet av dette noe som svekker fredningssaken. En ytterligere utdyping av fredningen sett opp mot fredningsstrategien vil etter vår vurdering ikke være av betydning for den videre forvaltningen av Breie som kulturminne.

Når det gjelder Breies rolle sammenlignet med andre fredete anlegg i Innlandet så er dette en vurdering som allerede er gjort før man går til det skritt og varsler oppstart av fredning. I prosessen forut for varsel om oppstart ble det gjort en helhetlig vurdering av anleggets verdier, og denne vurderingen ble forankret hos Riksantikvaren og regional kulturminnemyndighet, og er derfor ikke ytterligere utdypet i fredningsforslaget slik dette foreligger.

Når det gjelder bruk og verdiskaping som kommunen etterlyser i sitt innspill, er dette faktorer som normalt sett ikke innlemmes i en fredning, men som ivaretas gjennom dialog mellom eier og forvaltning, nettopp for å sikre dette på en smidig måte. Dette er også forhold ivaretas gjennom blant annet Riksantikvarens dispensasjonsrundskriv. Formålet med fredningen skal kun si noe om hvorfor man freder. Bruk og verdiskaping med videre bør derfor ikke inngå i dette. Fredningsvedtakets dokumenter vil ikke bli rullert, og de skal derfor stå seg over tid.

Fylkeskommunen anbefaler derfor ikke å endre/ utvide formålet i fredningen for å imøtekomme dette ønsket fra kommunen.

Fylkeskommunen tar kommunens innspill om en tydeligere beskrivelse av Breies rolle i fortellingen om det norske samfunnet til orientering, men vurderer at dette ikke er en så vesentlig faktor for saken slik den nå foreligger, at det er grunn til å endre dette forholdet i saken

Fylkeskommunens politiske behandling og vedtak

Fredningsforslaget og høringsuttalelsene ble oversendt Kulturutvalget i Innlandet fylkeskommune til orientering i møte 03.06.2020. Kulturutvalget hadde ingenting å bemerke til fredningsforslaget. Saken er derfor ikke behandlet videre i fylkesutvalget.

Riksantikvarens behandling av fredningssaken

Forslag om fredning med politisk vedtak, ble oversendt fra Innlandet fylkeskommune til Riksantikvaren 17.06.2020. Riksantikvaren har ved behandlingen av saken vært i dialog med fylkeskommunen og Inger Toril Holte Breien (eier av gården). Grunneierne av landskapsområdet rundt kraftverket som fredes etter § 19 er orientert om fredningssaken underveis i prosessen gjennom varsel og høring av FK og har gitt skriftlig aksept for fredning.

Riksantikvaren slutter seg til Innlandet fylkeskommune sin vurdering, og er fornøyd med at Etnedal kommune er positiv til fredningen. Riksantikvaren er informert om at det har vært tett og god dialog

mellom fylkeskommunen og eier underveis i prosessen, både med tanke på utarbeidelse av fredningssak og med tanke på de konkrete istandsettingsarbeider.

I forbindelse med ferdigstillingen av fredningssaken var Riksantikvaren på befaring av eiendommen 28.06.2021, sammen med eier av Breie gård og Innlandet fylkeskommune.

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens vedtak om fredning kan påklages til Klima- og miljødepartementet, jf. forvaltningsloven § 28. Eventuell klage stiles til Klima- og miljødepartementet, men sendes Riksantikvaren innen tre uker fra fredningsvedtaket er mottatt, jf. forvaltningsloven § 29.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5

Vennlig hilsen

Hanna Geiran
Riksantikvar

Turid Kolstadløyken
Avdelingsdirektør

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg:

Kopi til: Fortidsminneforeningen, Dronningens gate 11, 0152 OSLO/
Fortidsminneforeningen - Oppland avdeling, c/o Kåre HosarGjørtlervegen 2A, 2618
LILLEHAMMER/ Ole Aastad Bråten, Valdresmusea AS, Tyinvegen 27, 2900 FAGERNES/ Odd
Arne Rudi, Valdresmusea AS, Tyinvegen 27, 2900 FAGERNES/ Etnedal kommune, Kyrkjevegen
10, 2890 ETNEDAL/ Klima- og miljødepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 OSLO/
Innlandet fylkeskommune, Postboks 4404 Bedriftssenteret, 2325 HAMAR

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Anne Marie Mæhlum		Marcus Thranes Gate 18 A	2821 GJØVIK
Ida Mæhlum		Bøverbrugata 27	2846 BØVERBRU
Inger Toril Holte Breien		Breiesvegen 150	2890 ETNEDAL
Olav Mæhlum		Ole O. Lians Veg 7	2816 GJØVIK